

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**KONFLIKT RODITELJA I POTOMSTVA OKO IZBORA DUGOROČNIH
REPRODUKTIVNIH PARTNERA**

Diplomski rad

Jan Vašiček

Mentorica: Prof. dr. sc. Meri Tadinac

Zagreb, 2018.

Konflikt roditelja i potomstva kod izbora dugoročnih reproduktivnih partnera

Jan Vašiček

Sažetak:

Cilj istraživanja bio je istražiti evolucijski inherentan konflikt roditelja i potomstva, specifično u kontekstu odabira poželjnih reproduktivnih partnera za potomke. Na temelju evolucijske istraživačke paradigme postavljene su hipoteze o različitom vrednovanju signala genetske kvalitete i signala kooperativnosti od strane roditelja i djece, o vezi relevantnosti pojedine osobine i stupnja konflikta te o spolnim razlikama u izraženosti konflikta. Konačno, kroz konstrukt kolektivism/individualizma i osobnu važnost vjere, ponuđen je moguć odgovor na uzrok evidentiranih međukulturalnih razlika u izraženosti konflikta. Istraživanje je provedeno putem interneta, na uzorku od 970 sudionika, a metodološki i tematski odgovora istraživanju Buunka, Parka i Dubbsa iz 2008, tj. predstavlja njegovu replikaciju na uzorku iz RH. Rezultati su potvrdili izraženiju usmjerenost potomaka na signale genetske kvalitete, nasuprot usmjerenosti na signale kooperativnosti koji su važniji njihovim roditeljima te očekivano izraženiji konflikt roditelja s kćerima u odnosu na sinove, no za izostanak konflikta kod nekih relevantnih karakteristika, iako očekivan, se pokazalo da je metodološki artefakt. Konačno, usporedba rezultata mjere konflikta s rezultatima dobivenim na inozemnim uzorcima, upućuje na nužnost uvažavanja utjecaja (za ljudsku vrstu specifičnog) socijalnog konteksta na reproduktivno ponašanje. U tom kontekstu značajnim se pokazao i utjecaj važnosti vjere.

Ključne riječi: roditeljsko ulaganje, konflikt roditelja i potomstva, preferencije kod izbora partnera, kolektivism, važnost vjere

Parent-offspring conflict in preferences for long-term mates

Abstract:

The aim of the research was to explore the evolutionary inherent parent-offspring conflict, specifically in the context of selecting desirable mating partners for the offspring. On the basis of the evolutionary research paradigm, hypotheses have been set about relative differences in subjective preferences for signals of genetic quality and signals of high parental investment and cooperation, between parents and offspring. Also, the research included the assessment of relevance for individual traits, various degrees and gender differences in conflict expression, as well as other relevant variables. Ultimately, through the construct of collectivism/individualism and personal importance of faith, a partial answer was offered as to the cause of recorded inter-cultural differences. The research was conducted via the Internet, on a sample of 970 respondents, and it corresponds with the Buunk, Park and Dubbs' 2008 research both methodologically and thematically, i.e. it is its replication carried out on a sample from the Republic of Croatia. The results confirmed a more prominent orientation of offspring to genetic quality signals, as opposed to their parents' focus on cooperative signals, which they deem more important. The research corroborated the expected stronger conflict between parents and their daughters in relation to male offspring. The absence of the expected conflict with some relevant characteristics has shown to be a methodological artifact. Finally, the comparison of results with foreign samples, as well as the recorded positive correlations between the conflict degree on the one hand, and collectivism on the other hand point to the necessity of appreciating the impact of a specific, social context of reproductive behaviour on the human species. In this context, the influence of importance of faith has also been shown as significant.

Keywords: parental investment, parent-offspring conflict, mate preferences, collectivism, personal importance of faith

SADRŽAJ

UVOD	4
Minimalno roditeljsko ulaganje i reproduktivno ponašanje.....	4
Preferencije pri izboru reproduktivnih partnera	4
Konflikt roditelja i potomaka	5
Konflikt roditelja i potomstva oko izbora reproduktivnih partnera.....	5
Socijalno-kulturološki kontekst: individualizam naspram kolektivizmu i važnost vjere.....	6
Veza vjerskih uvjerenja i reproduktivnog ponašanja.....	8
CILJ ISTRAŽIVANJA	9
Problemi i hipoteze	9
METODA	10
Instrumenti i postupak.....	10
Sudionici.....	11
REZULTATI	12
Razlike u neprihvatljivosti pojedinih osobina potencijalnog partnera između roditelja i potomaka	12
Neovisno procijenjena relevantnost karakteristika	15
Povezanost spola s izraženošću i područjem konflikta.....	17
Povezanost socio-kulturalnih varijabli i konflikta.....	18
Odnos važnosti vjere, spola te izraženosti i područja konflikta	20
RASPRAVA	23
Razlike u neprihvatljivosti pojedinih osobina potencijalnog partnera između roditelja i potomaka	23
Povezanost spola s izraženošću i područjem konflikta.....	25
Odnos reproduktivnog ponašanja i socio-kulturalnih utjecaja: Individualizam vs.kolektivizam.....	26
Važnost vjere	27
Metodološka ograničenja	28
ZAKLJUČAK	29
PRILOG 1: Upitnik za utvrđivanje konflikta roditelja i potomaka u izboru reproduktivnih partnera	31

UVOD

Minimalno roditeljsko ulaganje i reproduktivno ponašanje

Problem reprodukcije često se postavlja kao središnje pitanje evolucije i polazišna točka za njezino razumijevanje. Rasvjetljavanju tog problema posebno je pridonio Trivers (1972), koji je teorijom diferencijalnog roditeljskog ulaganja postavio temelje razumijevanja reproduktivnog ponašanja i spolnosti općenito. Temeljna spolna razlika, iz koje onda proizlaze i ostale spolne specifičnosti, je ona u veličini gamete. U kratkim crtama, ženski spol raspolaže s malim brojem visokovrijednih gameta, dok ih muški spol ima u gotovo neograničenoj količini. Kao pripadnice spola koji podnosi veći inicijalni rizik, evolucijske koristi usmjeravale su žene ka selektivnosti i poboljšanoj sposobnosti detekcije signala genetske kvalitete potencijalnog partnera, ali i signala njegove spremnosti na podjelu tereta u podizanju potomaka. Nasuprot tomu, maksimum reproduktivne funkcije muškarci ostvaruju kroz parenje sa što većim brojem ženki, ali uz minimalna moguća ulaganja. Spolni dimorfizam, odnosno genotipske i fenotipske specifičnosti mužjaka i ženki, latentna su posljedica tih razlika u inicijalnim ulaganjima, tj. recipročnih i dinamički povezanih procesa selekcije „između“ i natjecanja „unutar“ spolova pojedine vrste.

Preferencije pri izboru reproduktivnih partnera

Obilje empirijskih podataka, prikupljenih kroz različita vremenska razdoblja i kulture (Cunningham i sur. 1995, prema Buus 2012.), potvrđuju postojanje temeljnog obrasca spolnog dimorfizma i kod ljudi. Stoga ne bi trebala iznenaditi sklonost muškaraca prema monopolizaciji pristupa što većem broju mladih žena (Kenrick, Keefe, Gabrielidis i Cornelius 1992; prema Buss, 2012) s izraženim signalima plodnosti, koji se očituju kroz univerzalne standarde ljepote: simetrično lice i tijelo, zdravi zubi, glatka i zdrava koža, pune usne, figura nalik „pješčanom satu“ itd. (Symons, 1979; Ford i Beach, 1951; Gangestad i Schyden, 2005; sve prema Buss, 2012).

Kod žena je razumljivo, situacija nešto kompleksnija. Poželjan partner trebao bi biti privlačan tj. visok (Ellis, 1992; prema Buss 2012), atletski građen (Hughes i Gallup, 2003; prema Buss 2012) i općenito zdrav (Buss i sur., 1990; prema Buss, 2012). Također, potencijalnim partnericama važni su kako sadašnji, tako i budući ekonomski izgledi partnera, tj. ambicioznost, stabilnost i marljivost (Buss i Schmitt, 1993; prema Buss, 2012). Konačno, ali jednako bitno, žena mora osigurati da partner svoje vrijeme i trud usmjeri upravo na

njihovog potomka, a ne na „možda njegova“ potomka neke druge žene. Stoga će s vremenom, evolucija žensku pažnju usmjeravati i na signale vjernosti, stabilnosti i sposobnosti obvezivanja (Buss 1988, 2006; prema Buss, 2012).

Konflikt roditelja i potomaka

Za razumijevanje konteksta ovoga istraživačkog problema važna je još jedna zakonitost koju je također identificirao i formulirao Trivers (1972; prema Buss 2012), onu o inherentnom biološkom konfliktu roditelja i njihovog potomstva. Ako roditeljsko ulaganje definiramo kao sve one resurse (vrijeme, energija, rizici...) koji su investirani u podizanje jednog potomka, sav „višak“ tog ulaganja iznad nekog za uspjeh neophodnog minimuma, može se smatrati oportunitetnim troškom. Unatoč genetskim sličnostima između roditelja i potomaka (50%) te između braće i sestara (prosječno 50%), evolucijski optimalan obrazac za roditelje jest minimalno neophodno ulaganje rasporediti na što veći broj potomaka, dok je evolucijski optimalna strategija pojedinog potomka uzurpirati što više resursa svojih roditelja, čak i na štetu svoje braće i sestara.

Konflikt roditelja i potomstva oko izbora reproduktivnih partnera

Jedan od kontinuiranih, učestalih i univerzalno prisutnih sukoba roditelja i potomaka događa se kod izbora dugoročnih reproduktivnih partnera za potomke. Izvorišta ovih sukoba su brojna, a temelje se u na različitim preferencijama roditelja i potomaka u pogledu osobina dugoročnih reproduktivnih partnera. Ovaj fenomen predmet je i brojnih istraživanja koja u fokus stavljaju pojedinu ili više osobina te ispituju smjer i intenzitet neslaganja roditelja i potomaka (Apostolou, 2009, 2010, 2011). Valja uzgred spomenuti da konflikt roditelja i potomaka postoji i pri „kratkoročnim“, povremenim vezama i partnerima. Rezultati nekih provedenih istraživanja (Apostolou i Georgiou, 2011) pokazuju da ih roditelji smatraju manje prihvatljivima nego njihovi potomci. Pri tome, oba roditelja izraženije neodobravanje iskazuju prema kratkoročnim odnosima kćeri.

Objašnjenje geneze ovog konflikta proizlazi iz koncepta (minimalnog) roditeljskog ulaganja, te se čini logičnim da bi roditelji mogli ostvarivati određene reproduktivne koristi, utječući na reprodukciju svojih potomaka, kako bi se osigurali da njihovo angažirano roditeljstvo neće biti uzaludno. Nadalje, zbog većeg inicijalnog roditeljskog ulaganja, pritisak na kćeri trebao bi biti izraženiji. Ukratko, unatoč konvergentnim reproduktivnim interesima, djeca pokazuju tendenciju da snažnije preferiraju osobine koje upućuju na genetsku kvalitetu,

dok roditelji, posebice za kćeri, preferiraju karakteristike koje upućuju na spremnost na visoku razinu roditeljskih ulaganja i visok društveni status.

Možda najekstremniji oblik i svojevrsna institucionalizacija ovog utjecaja je običaj dogovaranja brakova, koji je uzgred rečeno, kao obrazac dominirao kroz glavninu ljudske povijesti u većini svijeta, a postoji i danas (Menon, 1989;. Rockman, 1994; Shostak, 1983; sve prema Buunk, Park i Dubbs , 2008). Koncept braka iz ljubavi relativna je novina zapadne civilizacije, dok se primjerice u većini azijskih kultura ljubav smatra nekontrolabilnom, opasnom i razarajućom za obiteljsku strukturu (Rao, V.V. i Rao, V.N., 1976; prema Buunk, Park, Dubbs, 2008) te pogrešnom osnovom za stupanje u brak (Goode, 1959; Harris, 1995, prema Buunk i sur, 2008). Tako primjerice, prema istraživanjima koja su proveli Talbani i Hasanali (2000), i druga generacija južnoazijskih imigranata koji žive u Sjevernoj Americi – čak 25% sudionika navodi da će njihovi roditelji vjerojatno dogovoriti njihov brak.

Kod dogovorenih brakova, utjecaj novog člana sagledava se u kontekstu cijele obitelji (Blood, 1972, prema Buunk i sur, 2008), a najvažnijim kriterijima kod odabira dugoročnog partnera smatraju se socijalna klasa, stalež, vjerska pripadnost i obiteljska pozadina (Sprecher i Chandak, 1992; prema Buunk i sur, 2008).

U novije vrijeme, Berg, Fawcett, Buunk i Weissing (2013) potvrdili su postojanje izraženog utjecaja roditelja na izbore svojih potomaka, također pokazavši da ono može biti rezultat temeljnog evolucijskog sukoba oko distribucije resursa. Pritom je konflikt najizraženiji kada očevi, naspram majkama, kontroliraju raspodjelu resursa. Iako je kod ljudi teret podizanja potomaka relativno podjednako podijeljen (Buss, 2012), muškarci su i dalje po pitanju reproduktivne uspješnosti puno varijabilniji i fleksibilniji na prilike kroz duži vremenski period od žena. Stoga postoji tendencija da muškarcima „teže“ pada samostalno podnošenje tereta skrbi za proširenu obitelj, ali i potencijalne propuštene prilike za bračnim i rodbinskim povezivanjima. Na tom tragu je i pojava „darivanja“ kćeri očevim prijateljima, zabilježena na marokanskom i tuniškom uzorku, u relativno nedavnom istraživanju (Sterckx i Bouw, 2005; prema Buunk i sur, 2008).

Socijalno-kulturološki kontekst: individualizam naspram kolektivizmu i važnost vjere

Jasno je stoga da se pitanjem ljudskog reproduktivnog ponašanja ne možemo adekvatno baviti na pojednostavljenoj i determinističkoj, biološkoj paradigmi, jer ona uglavnom zanemaruje snažan utjecaj socijalne okoline (uključujući i roditelja) na reproduktivno

ponašanje pojedinca. Iz tih razloga su Buunk, Park i Duncan (2009) u svoja istraživanja roditeljskog utjecaja na izbor bračnih partnera djece i povezanog konflikta uključili i razinu kolektivismu u kulturi.

Kolektivismu naspram individualizmu kao kulturološki, sociološki i psihološki fenomen definirao je Geert Hofstede, kroz model "nacionalne kulture" u kontekstu kojega su individualizam i kolektivismu polovi jedne od šest dimenzija „nacionalne kulture” (Hofstede, 2011). Objavljen krajem 70-ih, uz više ili manje znanstvenog uporišta, model je postao međunarodno priznati standard za razumijevanje kulturnih razlika (Jeknić, 2006). U okviru ovoga modela razvijeni su i pokazatelji pojedine dimenzije od kojih je jedan i IDV (individualizam naspram kolektivismu). On se odnosi na snagu veza koje ljudi imaju s drugima unutar njihove zajednice. Tako prema Hofstedeu „visoki IDV rezultat upućuje na slabu međuljudsku povezanost među onima koji nisu dio uže "obitelji". Ovdje ljudi manje poduzimaju odgovornost za postupke i ishode drugih. Međutim, u kolektivističkom društvu ljudi trebaju biti odani grupi kojoj pripadaju, a zauzvrat će skupina braniti njihove interese. Skupina je obično veća, a ljudi preuzimaju odgovornost za dobrobit drugih.

Ukratko, kolektivismu naspram individualizmu je dimenzija koja se ustalila u znanstvenom diskursu. Individualističke kulture, uglavnom kulture „sjevera“ i „zapada“, vrednuju individualna postignuća, potiču kompetitivnost i očekuju relativno visoku razinu individualnih prava, dok kolektivističke kulture „istoka“ i „juga“ na prvo mjesto stavljaju socijalne uloge, obitelji i šire oblike zajednica, unutargrupnu solidarnost, skromnost i sl.

U kontekstu utjecaja kolektivismu/individualizma, u spomenutom istraživanju Buunka, Parka i Duncana (2009) ljestvica za procjenu stupnja roditeljskog utjecaja temeljila se na pet uzoraka sudionika: dva iz Nizozemske (nizozemski i strani studenti), Kurdistana, Iraka i SAD-a. Kao što se i očekivalo, u kurdskom su uzorku zabilježeni su snažniji pokazatelji utjecaja roditelja na reproduktivno ponašanje djece, nego kod nizozemskih studenata. U uzorku iz SAD-a, sudionici istočnoazijskog porijekla (koji su izloženi kolektivističkim kulturnim normama) pokazali su veći roditeljski utjecaj nego što je to slučaj kod sudionika europskog porijekla.

Kasnija istraživanja pokazala su i značajne razlike među različitim etničkim skupinama u Meksiku, koje se povezuju s njihovim kulturološkim naslijeđem (Buunk, Pollet i Dubbs, 2012). U socijalno homogenom uzorku navedenih sudionika, pripadnika triju domorodačkih etničkih skupina, razina prihvatljivog roditeljskog utjecaja na izbor bračnih partnera potomaka

bila je viša nego u „zapadnom“ uzorku, ali niža nego u istočno-azijskim uzorcima. Pritom je također uočeno da je utjecaj očeva bio izrazito dominantan prediktor, odnosno da se roditeljski utjecaj u najvećoj mjeri može svesti na onaj očinski.

Također s ciljem utvrđivanja razlika povezanih s kulturološkim naslijeđem, konzistentnosti asimetrije preferencija roditelja i djece, te konflikata koji iz toga proizlaze, istraživanje je provedeno i u području Istočne Azije (Nichols, 2013). Pokazalo se da u tom dijelu svijeta postoji znatno veća sukladnost u kriterijima za izbor poželjnog partnera između potomaka i njihovih roditelja, u usporedbi s drugim područjima gdje su istraživanja provedena. Autor taj rezultat dijelom pripisuje običaju njegovanja „konfucijanske vrline sinovske poslušnosti“.

Dubbs, Buunk i Taniguchi (2013) su proveli slično istraživanje na japanskim studentima. Rezultati su pokazali da preferencije potomaka, koji su i bili sudionici u istraživanju, naginju k onim svojstvima koji signaliziraju genetsku kvalitetu, što je u određenom konfliktu s procjenama koje su dali za roditelje, za koje misle da preferiraju materijalni i društveni status. Utvrđene su značajne spolne razlike, a najveći izvor sukoba utvrđen je između ženskih potomaka i očeva. Pritom su sudionice okarakterizirale slab status u društvu kao izrazito neprihvatljivu osobinu budućeg partnera za roditelje, osobito oca.

Veza vjerskih uvjerenja i reproduktivnog ponašanja

Konflikti između roditelja i potomaka mogući su i različitim intenzitetom prisutni u različitim socio-kulturalnim zajednicama, kako u području vjerskih uvjerenja tako i samog prakticiranja vjere. U nekim slučajevima ovi sukobi kulminiraju i do razine sudskih procesa zaštite prava djeteta (Cranmer, 2015). U tom kontekstu implicitno, također različitim intenzitetom, egzistiraju i konflikti u pogledu izbora reproduktivnih partnera potomaka kada se radi o partnerima iz drugačijih socio - kulturalnih zajednica i vjerskih uvjerenja.

To su potvrdila i provedena istraživanja. Tako žene hinduističke vjere u Velikoj Britaniji ističu da njihovi roditelji nikada ne bi prihvatili supruga izvan kaste ili hinduističke kulture (Bhopal, 1997; prema Buunk i sur., 2008). Također, kod druge generacije Amerikanki indijskog porijekla uočeno je nešto izraženije inzistiranje majki na odabiru reproduktivnog partnera koji će biti pripadnik iste socio-kulturalne zajednice (Das Gupta, 1997, prema Buunk i sur. 2008).

Ipak, studije Sprechera i Chandaka (1992) otkrile su da religija, društvena klasa, obrazovanje, obitelj i kasta imaju silazni trend kao najvažnija obilježja partnera. Suprotno očekivanjima, indijski mladići prednost su dali osobinama kao što su poštenje, ljubaznost i širokumnost u odnosu na osobine tradicionalnih vrijednosti kao što su pripadnost kasti, obiteljski ekonomski status i obiteljska pozadina (Rao & Rao, 1976; prema Buunk i sur. 2008). Kasnija su istraživanja i potvrdila da su vjerska opredijeljena i pripadnost određenoj vjeri potencijalnih reproduktivnih partnera znatno važnija roditeljima nego djeci (Apostolou, 2008; Perilloux, Fleischman i Buss, 2011; Buunk, Park i Dubbs, 2008).

CILJ ISTRAŽIVANJA

Temeljni cilj istraživanja predstavljenog u ovome radu bio je istražiti konflikt roditelja i potomstva, i to u specifičnom kontekstu reproduktivnog ponašanja potomaka tj. njihovog odabira dugoročnih reproduktivnih partnera. Ovaj konflikt očituje se kroz razlike u procjeni neprihvatljivosti i relevantnosti pojedinih osobina, koje su potomci dali za sebe i roditelje, a koje se konzistentno pojavljuju. Cilj istraživanja bio je ispitati kod kojih se to relevantnih karakteristika stvara percepcija diferencijalnog vrednovanja, na kojoj osnovi, te postoje li rodne i/ili međukulturalne razlike.

Problemi i hipoteze

Iz opisanog cilja istraživanja proizlaze sljedeći istraživački problemi i hipoteze:

Problem 1. Postoji li konflikt roditelja i potomstva po pitanju reproduktivnih izbora tj. odražava li se on kroz snažnije preferencije potomaka prema partnerima izraženijih genetskih kvaliteta naspram izraženijih preferencija roditelja (na osnovi procjena potomaka) prema partnerima koji signaliziraju spremnost na ulaganje, kooperativnost i grupni doprinos?

Hipoteza 1. Procjene neprihvatljivosti pojedinih osobina kod potencijalnog partnera koje potomci daju za sebe i za svoje roditelje značajno će se razlikovati, ovisno o karakteru osobine koja se procjenjuje. Partner nižih genetskih kvaliteta će biti znatno neprihvatljiviji potomcima nego njihovim roditeljima, dok će roditeljima biti neprihvatljiviji partneri niže kooperativnosti, spremnosti na ulaganje i grupnog doprinosa.

Problem 2. Kakva je veza spola potomka i stupnja konflikta s roditeljima, odnosno hoće li zbog većeg inicijalnog ulaganja konflikt biti izraženiji kod kćeri, u odnosu na sinove?

Hipoteza 2. Stupanj konflikta će biti značajno izraženiji kod kćeri tj. sudionica, odnosno procjene neprihvatljivosti pojedinih osobina za njih i roditelje značajno će se više razlikovati, nego one kod muških sudionika.

Problem 3: Kakav je odnos socio-kulturalnih varijabli i promatranog konflikta, odnosno je li on povezan s individualizmom-kolektivizmom i važnošću vjere?

Hipoteza 3: Procijenjeni intenzitet konflikta kod sudionika iz različitih socio-kulturalnih zajednica će se značajno razlikovati, i to u smjeru intenzivnijeg konflikta u zajednicama s izraženijim kolektivizmom i većom važnošću vjerskih uvjerenja.

METODA

Instrumenti i postupak

U istraživanju je korišten upitnik specifično namijenjen mjerenju konflikta između roditelja i potomaka u kontekstu odabira reproduktivnih partnera, koji su Buunk i sur. (2008) konstruirali za potrebe svojega istraživanja (Prilog 1), a na hrvatski su ga jezik prevele Tadinac, Hromatko i Salkičević (2014). Sudionici su trebali zamisliti potencijalnog partnera te mu potom dodijeliti određene karakteristike. Ukupno 28 čestica upitnika sadržavalo je negativno formulirane izjave o navedenim osobinama potencijalnih partnera, a od sudionika je zatraženo da na ljestvici od 1 do 7 procjene stupanj u kojem je pojedina osobina neprihvatljivija njima (0) u odnosu na njihove roditelje (7). Ekstremne vrijednosti zamišljene su kao indikator izraženijeg konflikta, dok bi vrijednosti oko sredine ljestvice (4) upućivale na njegov izostanak. Stoga bi statistička značajnost i veličina odstupanja u smjeru viših vrijednosti upućivala na percepciju relativno izraženije preferencije roditelja prema određenoj osobini, dok bi odstupanja ka nižim vrijednostima signalizirala relativno izraženije preferencije kod samih potomaka.

U istraživanju su korištene one osobine za koje je prethodno utvrđeno da predstavljaju uglavnom univerzalan sadržaj partnerskih preferencija, tj. one koje suprotan spol smatra poželjnima. Nadalje, čestice su u sklopu nacрта grupirane u tri skupine: prvu su sačinjavale osobine koje su signalizirale zdravlje i genetsku kvalitetu, drugu one koje su ukazivale na kooperativnost i spremnost na ulaganje, dok su treću činile one osobine koje nisu razvrstane, pod hipotezom da će zbog svoje važnosti biti podjednako takvima i smatrane, kako od strane roditelja tako i od strane potomaka.

Drugi dio upitnika je brojem i sadržajem čestica bio identičan prvome dijelu. Od sudionika se tražilo da vrijednostima od 0 do 3 označe koliko im je važna pojedina osobina potencijalnog dugoročnog reproduktivnog partnera. Razlika u odnosu na prvi dio je bila u pozitivnoj formulaciji izjava o poželjnim osobinama reproduktivnih partnera. Cilj ovakve alternativne formulacije bio je provjeriti jesu li eventualne razlike koje se pojavljuju kod prve mjere artefakt mjerenja, tj. posljedica prenaplašenosti konflikta koji proizlazi iz tako dihotomno uobličene mjerne ljestvice. Potom su sudionici trebali dati iste procjene, ali iz perspektive njihovih roditelja. U ispitivanju je prikupljen i niz demografskih i biografskih podataka; spolu, dobi, seksualnoj orijentaciji, stupnju obrazovanja, zaposlenosti, veličini mjesta stanovanja, prihodima, religioznosti i važnosti vjere i statusu veze. Prikaz čestica i oznake vrijednosti navedeni su u Prilogu 1.

Sudionici

Sudionici su prikupljeni metodom „snježne grude“, pri čemu je u pozivnom pismu navedeno da se traže sudionici u adolescentskoj i mlađoj odrasloj dobi. Sam upitnik popunjavao se online, preko platforme SurveyGizmo. Prvotno, istraživački uzorak obuhvaćao je ukupno 1100 sudionika od kojih se 682 izjasnilo kao žene, 378 kao muškarci, a 40 sudionika se nije izjasnilo na pitanje o spolu. Budući da su spolni identitet i orijentacija vjerojatno relevantni faktori u kontekstu problema ovog istraživanja, analize su provedene samo na sudionicima koji su se izjasnili po pitanju spola, te kao heteroseksualci. Tako da je u konačnici u uzorak ušlo 970 sudionika (kojih 353 muških i 617 ženskih). U tablici 1 su prikazana osnovna obilježja uzorka, zasebno za muške i za ženske sudionike.

Općenito u psihologiji, a poglavito u istraživanjima iz područja evolucijske psihologije, varijabla spola često igra nezaobilaznu ulogu. Stoga je prije bilo kakvih usporedbi među spolovima, osim jasne kategorizacije sudionika, također potrebno utvrditi jesu li muški i ženski ispitanici ekvivalentni u odnosu na druge relevantne faktore koji bi mogli biti povezani sa kriterijskom mjerom. Rezultati prikazani u tablici 1. stoga pozivaju na oprez prilikom izvođenja nekih konačnih zaključaka.

Tablica 1

Prosječna dob, stupanj obrazovanja, mjesečni prihodi obitelji, važnost vjere te status veze prema spolu, s pripadajućim *F*-omjerima

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F</i> -omjer
Koliko imate godina?	muško	22.85	2.97	0.74
	žensko	22.66	3.68	
Stupanj obrazovanja:	muško	3.59	0.75	0.60
	žensko	3.55	0.80	
Mjesečni prihodi:	muško	2.15	0.66	21.93**
	žensko	1.97	0.56	
Važnost vjere:	muško	2.40	1.44	16.92**
	žensko	2.78	1.44	
Trenutni status veze:	muško	0.90	0.98	13.38**
	žensko	1.14	1.02	
Radni status:	muško	2.29	1.04	0.67
	žensko	2.35	1.34	

** $p < .01$

Iako homogeni po dobi, stupnju obrazovanja i trenutnom radnom/obrazovnom statusu, muški i ženski ispitanici iz promatranog uzorka statistički se značajno razlikuju prema mjesečnim prihodima, važnosti vjere i trenutnom statusu veze, što su sve varijable za koje se može argumentirano pretpostaviti da su povezane s predmetom mjerenja.

REZULTATI

Razlike u neprihvatljivosti pojedinih osobina potencijalnog partnera između roditelja i potomaka

Da bismo odgovorili na prvi istraživački problem, a istovremeno dobili nalaze lako usporedive s onima iz originalnog istraživanja, replicirali smo i metodu statističke analize. Prvo smo izračunali prosječni rezultat cijelog upitnika, koji je iznosio $M_{uk}=3.39$ ($Sd=0.78$), te predstavlja najveći mogući stupanj slaganja djece i roditelja oko nepoželjnosti pojedine osobine. Prosječni rezultati na pojedinim česticama su potom *t*-testom za velike zavisne uzorke uspoređeni s tom vrijednošću, pod pretpostavkom da će rezultati na varijablama koje označavaju genetsku kvalitetu težiti vrijednostima ispod tog prosjeka, dok će čestice koje signaliziraju kooperativnost i spremnost na ulaganje češće imati iznadprosječne vrijednosti. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 2.

Rezultati čestica koje su označavale karakteristike koje odražavaju genetsku kvalitetu odstupale su u očekivanom smjeru tj. ka nižim vrijednostima. Prosječni rezultat na tim česticama bio je $Mrf=2.64$ ($Sd=0.81$), što statistički značajno odstupa od vrijednosti od $Mpoc=3.39$ ($t=-22.76$, $df=604$, $p<.01$). S druge strane, prosječni rezultati na česticama koje su signalizirale spremnost na ulaganje i kooperativnost, značajno su odstupali u smjeru viših vrijednosti i od ukupnog prosjeka ($t=17.94$ $df=604$, $p<.01$). Odstupanje od prosjeka upitnika se pojavilo i kod one skupine čestica gdje ga prema hipotezama nismo očekivali. Prosječan rezultat u tim česticama iznosi $Mdk=3.53$ ($Sd=0.91$), što također predstavlja statistički značajno odstupanje ($t=4.03$, $df=604$, $p<.01$).

Kao što se vidi iz tablice 2. statistički su značajna i pojedinačna odstupanja svih čestica, sukladno postavljenim hipotezama. Rezultati na svih 10 čestica koje označavaju reproduktivni potencijal značajno su niži od prosjeka, a rezultati na 10 čestica indikatora kooperativnosti značajno viši od prosjeka. Pojedinačna odstupanja dodatnih varijabli su suprotno očekivanjima također statistički značajna, ali nasumičnog i nepredvidljivog smjera.

Tablica 2

Rezultati mjere konflikta za signale reproduktivnog potencijala, obilježja kooperativnosti i spremnosti na ulaganje te dodatne varijable

Signali reproduktivnog potencijala	<i>M(Sd)</i>	<i>t-test</i>	Kooperativnost i spremnost na ulaganje	<i>M(Sd)</i>	<i>t-test</i>	Dodatne varijable	<i>M(Sd)</i>	<i>t-test</i>
1. Tjelesno neprivlačan	2.73 (1.40)	-11.75**	1. Iz dobre obitelji	4.36 (1.56)	15.70**	1. Neljubazan/na i neprijateljski/a	3.84 (1.50)	7.64**
2. Znatno viša/niži	2.60 (1.48)	-13.40**	2. Iste narodnosti	4.69 (1.58)	20.85**	2. Vrlo različitih stavova od mene	2.25 (1.37)	-20.28**
3. U lošoj tjelesnoj formi	2.68 (1.37)	-10.99**	3. Istih vjerskih uvjerenja kao ja	4.55 (1.73)	16.91**	3. Fizički ili mentalno bolestan/a	3.69 (1.49)	5.22**
4. Pretio/la	2.56 (1.42)	-13.27**	4. Iste ili više društvene klase	4.00 (1.51)	10.00**	4. Nije djevac/djevica.	4.69 (1.58)	20.85**
5. Neugodnog mirisa	2.78 (1.40)	-14.91**	5. Nije razveden/a	4.69 (1.73)	19.02**	5. Imao/la mnogo prethodnih seksualnih partnera.	2.84 (1.77)	-7.66**
6. Bez smisla za humor	2.64 (1.34)	-22.02**	6. Nije siromašan/a	3.93 (1.51)	9.07**	6. Mnogo mlađi/a ili stariji/a od mene	4.08 (1.83)	9.57**
7. Bez umjetničkih sposobnosti	2.88 (1.37)	-9.33**	7. Pristojan i poslušan	3.65 (1.43)	4.57**	7. Bez mogućnosti začeca djeteta	3.95 (1.76)	8.02**
8. Nedostaje mu/joj kreativnosti	2.30 (1.26)	-14.18**	8. Višeg ili istog stupnja obrazovanja	3.63 (1.69)	3.62**	8. Škrt	2.86 (1.41)	-9.50**
9. Neintelligentan/a	2.82 (1.48)	-9.83**	9. Voli djecu	3.54 (1.73)	2.14**			
10. Nema uzbudljivu ličnost	2.34 (1.26)	-20.51**	10. Nema djece iz prethodnih veza	4.32 (1.77)	12.99**			
Ukupno	2.64 (0.81)**		Ukupno	4.15 (1.05)**		Ukupno	3.54 (0.90)**	
UKUPNO							3.39 (0.78)	

** $p < .01$, $df = 645$, statistička značajnost kod t-testa za velike zavisne uzorke

Neovisno procijenjena relevantnost karakteristika

Kao svojevrsan dodatak originalnom istraživačkom nacrtu, u ovom istraživanju kriterijska varijabla odmjerena je dodatno i na zasebnoj mjeri, na način koji je opisan u postupku. U tablici 3. prikazani su prosječni rezultati za svaku česticu, prikupljenih zasebno za potomke i roditelje, u pozitivno formuliranoj verziji upitnika. Također, prikazani su rezultati *t*-testa za velike zavisne uzorke provedenog između ukupnih rezultata roditelja i potomaka na grupiranim česticama.

Obrazac razlika između procjene relevantnosti osobina za potomke te percipirane relevantnosti koje su sudionici dali za svoje roditelje, na pojedinačnim česticama vrlo je sličan onome kakav se uočava i kod prve mjere konflikta, no značajnosti nisu zasebno statistički provjerene. Sve pojedinačne signale genetske kvalitete potomci su procijenili kao značajnije njima samima, dok su sva definirana obilježja kooperativnosti i spremnosti na ulaganje procijenili kao relativno važnija roditeljima.

Kod dodatnih karakteristika, rezultati su nešto bliži očekivanima. Iako se razlika između roditelja i potomaka na grupnoj razini opet pokazala značajnom, ona je realno zanemariva, a takvima se doimaju i pojedinačne razlike kod samih osobina. U izvornom istraživanju ove varijable nisu odstupale od prosjeka u omjeru kao one iz prve dvije skupine.

Tablica 3

Prosječni rezultati vlastitih i roditeljskih procjena relevantnosti za signale genetske kvalitete, signale kooperativnosti te dodatne karakteristike

Signali reproduktivnog potencijala	Potomci <i>M(Sd)</i>	Roditelji <i>M(Sd)</i>	Kooperativnost i spremnost na ulaganje	Potomci <i>M(Sd)</i>	Roditelji <i>M(Sd)</i>	Dodatne varijable	Potomci <i>M(Sd)</i>	Roditelji <i>M(Sd)</i>
1. Tjelesno privlačan	1.92 (0.64)	1.05 (0.83)	1. Iz dobre obitelji	1.27 (0.91)	2.09 (0.83)	1. Ljubazan	2.54 (0.66)	2.69 (0.54)
2. Viši/niža od mene	1.94 (0.96)	1.18 (1.09)	2. Iste narodnosti kao ja	0.65 (0.88)	1.67 (1.16)	2. Stavova sličnih mojima	2.16 (0.78)	1.83 (0.99)
3. U dobroj tjelesnoj formi	1.52 (0.72)	0.96 (0.88)	3. Istih vjerskih uvjerenja kao ja	1.24 (1.11)	1.82 (1.16)	3. Tjelesno i mentalno zdrav	2.43 (0.67)	2.57 (0.72)
4. Nije debeo/debela	1.70 (0.91)	1.28 (1.01)	4. Iste ili više društvene klase	0.81 (0.89)	1.39 (1.07)	4. Nije djevac/djevica.	0.57 (0.81)	0.89 (1.02)
5. Ima ugodan tjelesni	2.50 (0.68)	1.82 (1)	5. Nije razveden/a	1.60 (1.13)	2.39 (0.92)	5. Nije imao/la mnogo seksualnih partnera/ica prije mene.	1.37 (1.03)	1.53 (1.14)
6. Ima smisla za humor	2.46 (0.71)	1.49 (0.96)	6. Nije siromašan/a	0.79 (0.84)	1.39 (1)	6. Iste dobi ili stariji od mene/mlađa od mene	1.49 (1.06)	1.5 (1.04)
7. Ima umjetničkih sposobnosti	0.98 (0.95)	0.54 (0.78)	7. Pristojan i poslušan	1.90 (0.88)	2.32 (0.83)	7. Plodan tj. može imati djecu	1.64 (1.05)	2.17 (0.99)
8. Kreativna/na	1.55 (0.99)	0.73 (0.87)	8. Višeg ili istog stupnja obrazovanja	1.50 (1.03)	1.83 (1.09)	8. Nije škrt/a	2.15 (0.83)	2.03 (0.94)
9. Inteligentna/a	2.62 (0.58)	2.24 (0.84)	9. Voli djecu	2.03 (1.01)	2.13 (0.92)			
10. Ima uzbudljivu ličnost	1.96 (0.87)	1.01 (0.93)	10. Nema djece iz prethodnih veza	1.79 (1.11)	2.34 (0.94)			
Ukupno	1.92 (0.43)	1.24 (0.57)		1.37 (0.57)	1.96 (0.67)		1.80 (0.46)	1.92 (0.55)
<i>t</i> -test		29.18**, <i>df</i> =514			-21.86**, <i>df</i> =515			-4.94**, <i>df</i> =517

** $p < .01$; *t*-test za velike zavisne uzorke

Povezanost spola s izraženošću i područjem konflikta

U svrhu provjere druge postavljene hipoteze analizom varijance utvrđena je i analizirana značajnost razlika u rezultatima na mjerama konflikta s roditeljima između muških i ženskih sudionika. Kao što je prikazano u tablici 4, statistički značajna razlika postoji samo kod signala kooperativnosti i spremnosti na ulaganje, dok se kod drugih skupina karakteristika ne pojavljuju značajne spolne razlike.

Tablica 4

Prosječni rezultati mjere konflikta prema skupinama karakteristika za muškarce i žene

	Muškarci <i>M(Sd)</i>	Žene <i>M(Sd)</i>	<i>F-omjer</i>	<i>p</i>
Ukupni rezultat	3.32 (0.99)	3.41 (0.71)	1.62	.20
Signali genetske kvalitete	2.67 (0.92)	2.63 (0.78)	0.33	.57
Obilježja kooperativnosti	3.92 (1.26)	4.22 (0.97)	8.88	.01
Dodatna obilježja	3.47 (1.09)	3.47 (0.84)	1.18	.28

Hipoteza o spolnim razlikama provjerena je i na procjenama relevantnosti pojedinih osobina, koje su nakon istovjetnog grupiranja statistički uspoređene. U ovom slučaju su se sve spolne razlike pokazale statistički značajnima, kao što je prikazano u tablici 5.

Tablica 5

Prosječni rezultati procjena relevantnosti osobina za sebe i roditelje prema skupinama, za muškarce i žene

	<i>Spol</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>F-omjer</i>
Indikatori genetske kvalitete (potomci)	Muškarci	1.77	0.47	9.90**
	Žene	1.95	0.42	
Indikatori ulaganja i kooperativnosti (potomci)	Muškarci	1.08	0.54	22.52**
	Žene	1.42	0.56	
Ostale karakteristike (potomci)	Muškarci	1.55	0.49	25.91**
	Žene	1.84	0.44	
Indikatori genetske kvalitete (roditelji)	Muškarci	0.99	0.49	16.15**
	Žene	1.28	0.57	
Indikatori ulaganja i kooperativnosti (roditelji)	Muškarci	1.57	0.69	31.10**
	Žene	2.03	0.64	
Ostale karakteristike (roditelji)	Muškarci	1.64	0.54	22.21**
	Žene	1.97	0.54	

** $p < .01$

Za sve tri skupine karakteristika procjene relevantnosti su statistički značajno više kod sudionica. Jednako tako, za roditelje sudionica procjene relevantnosti značajno su više nego za roditelje sudionika, kod sve tri skupine karakteristika.

Povezanost socio-kulturalnih varijabli i konflikta

U cilju utvrđivanja međukulturalnih razlika, rezultati dobiveni u ovom uzorku uspoređeni su s rezultatima dobivenim na uzorcima iz izvornog istraživanja (Buunk i sur., 2008). Tablice 6 i 7 sadrže prosječne rezultate na mjeri konflikta dobivenima u ovom istraživanju, uzorku iz Kurdistanu, trima uzorcima iz Nizozemske te uzorku iz SAD-a. Statističke značajnosti odnose se na razliku iz originalnog istraživanja (u odnosu na ukupni prosjek naveden uz uzorak). Budući da nisu statistički testirane, pojedinačne razlike u rezultatima između uzoraka mogu se interpretirati na razini trenda, te kao indikatori potencijalnih odnosa, ali ipak ne kao njihova empirijska potvrda.

Tablica 6

Rezultati na mjeri konflikta između roditelja i potomaka prema uzorcima, za signale genetske kvalitete

Signali reproduktivnog potencijala	Kurdistan <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,16</i>	Hrvatska <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,39</i>	Nizozemska- strani studenti <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,65</i>	Nizozemski studenti 1 <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,32</i>	Nizozemski studenti 2 <i>M(sd)</i> <i>Mu=3,39</i>	SAD <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,84</i>
1. Tjelesno neprivlačan	3.21 (2.05)	2.73 (1.40)**	3.34 (1.57)*	2.50(1.15)**	2.48 (1.26)**	2.93 (1.22)**
2. Znatno viša/nizi	3.15 (1.86)	2.60 (1.47)**	3.36 (1.79)	2.58(1.32)**	2.73 (1.38)**	3.04 (1.35)**
3. U lošoj tjelesnoj formi	2.74 (1.78)**	2.68 (1.40)**	3.65 (1.52)	3.02(1.29)**	2.82 (1.19)**	3.37 (1.21)**
4. Pretio/la	2.76 (1.96)**	2.56 (1.42)**	3.01 (1.48)**	2.76(1.26)**	2.67 (1.37)**	3.26 (1.29)**
5. Neugodnog mirisa	2.43 (1.81)**	2.78 (1.26)**	2.54 (1.48)**	2.67(1.30)**	2.65 (1.29)**	3.07 (1.16)**
6. Bez smisla za humor	2.41 (1.70)**	2.64 (1.37)**	2.26 (1.35)**	2.58(1.24)**	2.52 (1.28)**	2.60 (1.29)**
7. Bez umjetničkih sposobnosti	3.59 (2.10)	2.88 (1.39)**	3.18 (1.39)**	3.26(1.28)	3.33 (1.14)	3.55 (1.23)**
8. Nedostaje mu/joj kreativnosti	3.57 (2.08)	2.30 (1.34)**	2.66 (1.35)**	3.02(1.30)**	2.97 (1.31)**	3.23 (1.18)**
9. Neinteligentan/a	2.59 (1.85)**	2.82 (1.48)**	3.24 (1.48)**	3.28(1.43)	3.34 (1.63)	3.99 (1.51)
10. Nema uzbudljivu ličnost		2.34 (1.26)**			2.43 (1.25)**	2.58 (1.19)**
PROSJEK	2.94	2.64	3.03	2.85	2.79	3.16

** $p < .01$

Najniži prosječni rezultat na mjeri konflikta dobiven je na hrvatskom uzorku, gdje su sve razlike na pojedinim česticama izrazite i jasnog smjera, te se u kontekstu hipoteza doimaju idealnima. Potom slijede dva uzorka nizozemskih studenata, gdje rezultati na mjerama tjelesne privlačnosti, visine, tjelesne forme, pretilosti, duhovitosti, kreativnosti i osobne karizmatičnosti jasno naginju ispodprosječnim vrijednostima. No, za razliku od hrvatskog uzorka, na česticama koje su označavale nedostatak kreativnosti i inteligencije, iako ispodprosječni, rezultati nisu statistički značajno odstupali. Prema prosjeku slijede kurdistski i uzorak stranih studenata, no oni ne ilustriraju razlike na pojedinačnim česticama na adekvatan način. Procjene pretilosti, neugodnog mirisa i smisla za humor jedine konzistentno tendiraju ispodprosječnim vrijednostima. Rezultati za inteligenciju ponovno su značajno ispodprosječni kao i u hrvatskom uzorku, no za procjene tjelesne privlačnosti, umjetničkih sposobnosti i kreativnosti samo kod stranih studenata. Rezultat na čestici tjelesne forme niži je samo u kurdsom uzorku, dok mjera visine partnera ne odstupa značajno ni u jednom uzorku. Konačno, na uzorku iz SAD-a obrazac razlika ponovno postaje ujednačen, tj. rezultati na gotovo svim česticama značajno odstupaju prema ispodprosječnim vrijednostima. Jedino rezultati na mjeri inteligencije ne odstupaju statistički značajno, kao i u dva nizozemska uzorka.

Tablica 7

Rezultati na mjeri konflikta između roditelja i potomaka prema uzorcima, za signale kooperativnosti i spremnosti na ulaganje

Kooperativnost i spremnosti na ulaganje	Kurdistan <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,16</i>	Hrvatska <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,39</i>	Nizozemska- strani studenati <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,65</i>	Nizozemski studenati 1 <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,32</i>	Nizozemski studenati 2 <i>M(sd)</i> <i>Mu=3,39</i>	SAD <i>M(Sd)</i> <i>Mu=3,84</i>
1. Iz dobre obitelji	3.65 (2.01)**	4.36 (1.56)**	4.45 (1.52)**	4.09 (1.36)**	4.18 (1.32)**	4.49 (1.40)**
2. Iste narodnosti kao ja	4.10 (2.20)**	4.69 (1.58)**	4.83 (1.46)**	4.18 (1.42)**	4.45 (1.50)**	4.95 (1.31)**
3. Istih vjerskih uvjerenja kao ja	3.56 (2.13)*	4.55 (1.73)**	4.65 (1.45)**	3.92 (1.44)**	4.17 (1.42)**	4.67 (1.53)**
4. Iste ili više društvene klase	3.84 (2.15)**	4.00 (1.51)**	4.51 (1.42)**	3.81 (1.38)**	3.75 (1.25)**	4.48 (1.21)**
5. Nije razveden/a	3.61 (2.13)**	4.69 (1.73)**	4.96 (1.50)**	4.19 (1.50)**	4.20 (1.51)**	4.62 (1.34)**
6. Nije siromašan/a	3.91 (2.07)**	3.93 (1.51)**	4.43 (1.47)**	3.77 (1.36)**	3.97 (1.30)**	4.62 (1.24)**
7. Pristojan i poslušan	2.74 (1.85)	3.65 (1.43)**	3.49 (1.42)	3.36 (1.28)	3.68 (1.25)**	4.33 (1.32)**
8. Višeg ili istog stupnja obrazovanja	3.24 (1.99)	3.63 (1.69)**	4.24 (1.54)**	3.62 (1.45)**	3.48 (1.57)	4.32 (1.50)**
9. Voli djecu	3.02 (2.02)	3.54 (1.73)**	3.24 (1.66)	3.08 (1.45)	3.49 (1.68)	3.19 (1.64)
10. Nema djece iz prethodnih veza		4.32 (1.77)**			3.45 (1.74)	4.32 (1.54)**
PROSJEK	3.39	4.15	4.31	3.78	3.88	4.40

** $p < 0,01$

Kao što se vidi iz tablice, rezultati na mjeri konflikta oko signala kooperativnosti i spremnosti na ulaganje su prilično jasni i statistički značajni. U svim uzorcima rezultati na prvih šest čestica značajno odstupaju prema iznadprosječnim vrijednostima. Mjera poslušnosti u kurdsom i uzorku stranih studenata, iako neznačajno, tendira ispodprosječnim vrijednostima, dok je u jednom od nizozemskih uzoraka gotovo jednaka prosjeku upitnika. Rezultati na čestici stupnja obrazovanja značajno su iznadprosječni u svim uzorcima, osim kurdsog, i to izrazito u američkom i uzorku stranih studenata. Iznadprosječni rezultat na mjeri ljubavi prema djeci značajnim su pokazao samo u ovom istraživanju. Kod upita o prethodnim potomcima partnera, statistička značajnost odstupanja u jednom od nizozemskih uzoraka nije dostignuta, dok u američkom i hrvatskom uzorku nedvosmisleno jest, i to prema iznadprosječnim vrijednostima. U kurdsom, jednom od nizozemskih i uzorku stranih studenata rezultat nije ni odmjeren.

Najmanje zaključaka možemo donijeti iz rezultata dobivenim na dodatnim varijablama. Osim što ih mnogo nedostaje, razlike iz izvornog istraživanja također kroz uzorke variraju u smjeru te su statistički neznačajne, tako da ih nećemo posebno prikazivati.

Odnos važnosti vjere, spola te izraženosti i područja konflikta

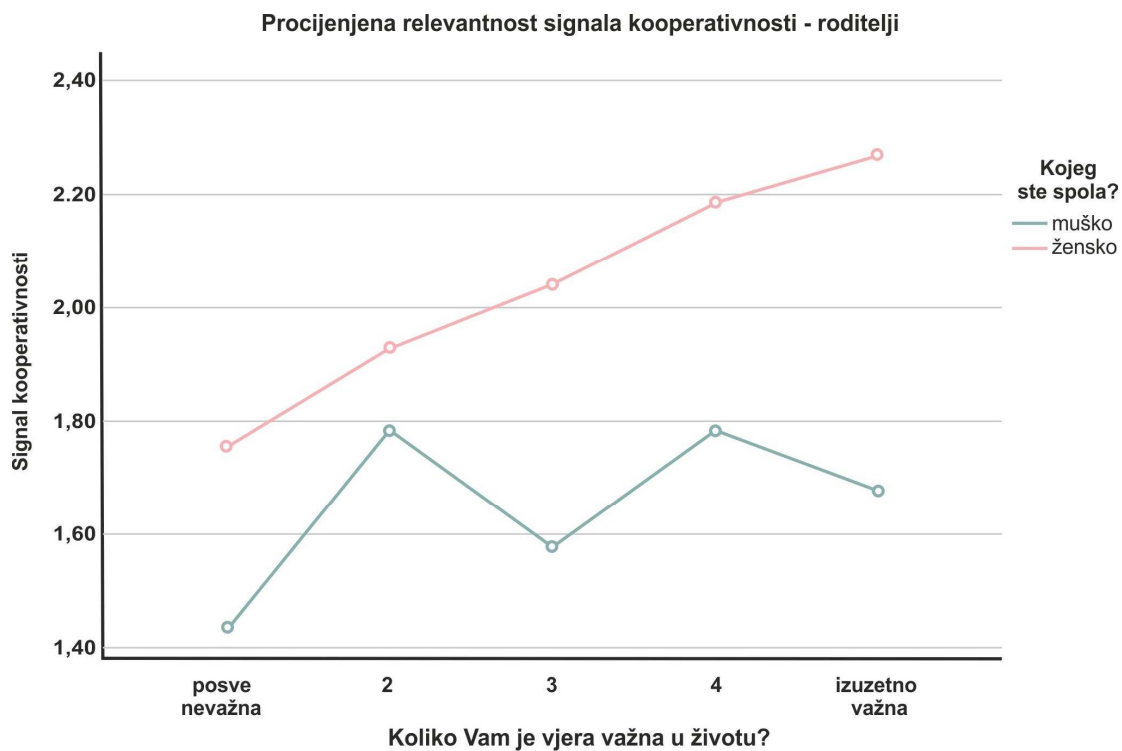
U svrhu obuhvatnije analize promatranog konflikta, odnosno za promatrani konflikt potencijalno vezanih odnosa bioloških i društvenih faktora, provedene su četiri složene analize varijance, nacrt analiza bio je 2x5, gdje su spol i važnost vjere bile nezavisne varijable, a zasebni rezultati na procjenama relevantnosti za karakteristike genetske kvalitete i za signale kooperativnosti koje su potomci dali za sebe i roditelje predstavljale su četiri kriterijske varijable.

Dobiveni rezultati, prikazani u tablici 8, donekle su u prilog postavljenim hipotezama. U skladu s već ranije utvrđenim, značajan je glavni efekt spola za sva četiri promatrana kriterija. Glavi efekt važnosti vjere također se pokazao značajnim, ali samo za signale kooperativnosti. Efekt interakcije nije se pokazao značajnim ni za jedan promatrani kriterij.

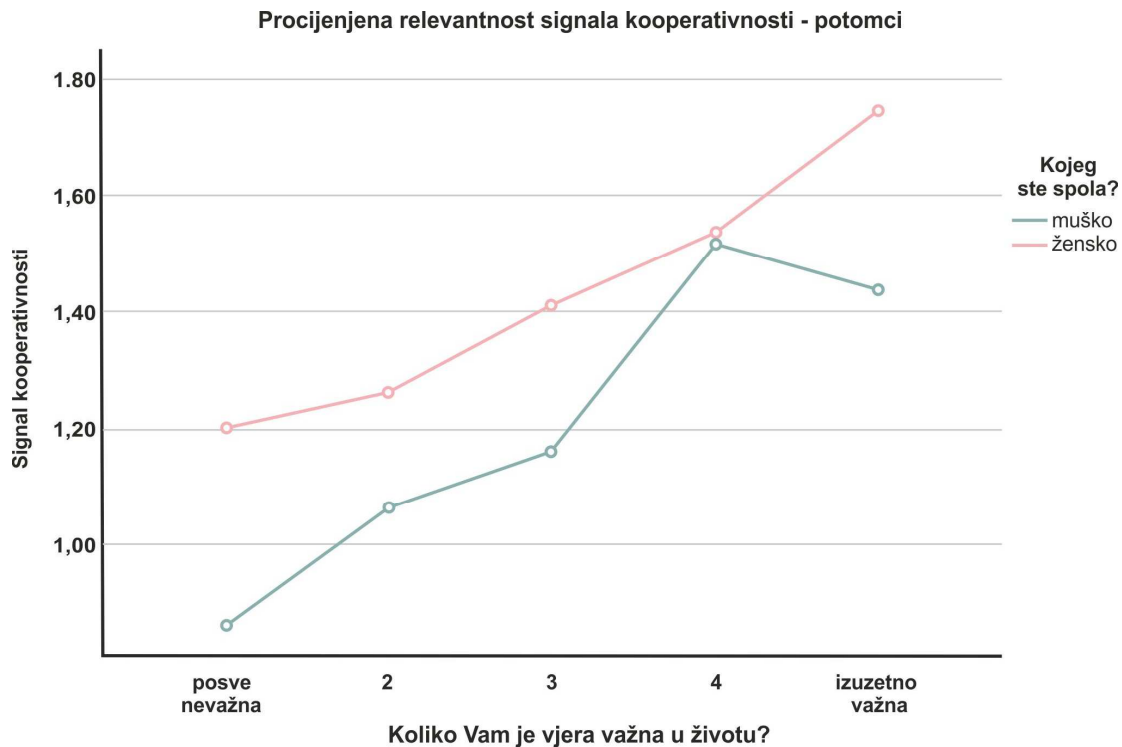
Tablica 8
Rezultati četiriju analiza varijance

Izvor varijabiliteta	Kriterij	Suma kvadrata	<i>df</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
spol	Indikator genetske kvalitete (potomci)	1.365	1	7.761	.006
	Indikator kooperativnosti (potomci)	2.181	1	8.120	.005
	Indikator genetske kvalitete (roditelji)	3.367	1	10.719	.001
	Indikator kooperativnosti (roditelji)	6.510	1	16.499	<.001
važnost vjere	Indikator genetske kvalitete (potomci)	0.324	4	0.460	.765
	Indikator kooperativnosti (potomci)	10.162	4	9.457	<.001
	Indikator genetske kvalitete (roditelji)	0.858	4	0.682	.604
	Indikator kooperativnosti (roditelji)	5.727	4	3.628	.006
spol * važnost vjere	Indikator genetske kvalitete (potomci)	0.426	4	0.606	.659
	Indikator kooperativnosti (potomci)	0.550	4	0.512	.727
	Indikator genetske kvalitete (roditelji)	0.230	4	0.183	.947
	Indikator kooperativnosti (roditelji)	0.969	4	0.614	.653

Post-hoc testiranje značajnosti razlika u rezultatima ovisno o važnosti vjere provedeno je za signale kooperativnosti, Schefféovim testom, gdje se i za potomke i za roditelje pojavio značajan glavni efekt na kriterijski rezultat. Trend razlika upućuje na stabilan ali relativno slab efekt važnosti vjere na kriterijske varijable. Razlike su uglavnom očekivanog smjera, odnosno rastu s važnošću vjere, no statistički se značajne razlike uglavnom ne pojavljuju kod susjednih skupina. Radi bolje ilustracije spomenutog odnosa, dobiveni rezultati su grafički prikazani na slikama 1 i 2 u nastavku.

Slika 1 Odnos važnosti vjere, procijenjene relevantnosti signala kooperativnosti za roditelje i spola sudionika

Slika 2 Odnos važnosti vjere, vlastite procjene poželjnosti karakteristika kooperativnosti i spola sudionika

Procijenjene relevantnosti signala kooperativnosti za roditelje pokazuju tendenciju porasta sa subjektivnom važnošću vjere sudionika, a taj je učinak puno uočljiviji i linearniji kod procjena koje su dale sudionice. Kada se u isti odnos sa spolom sudionika i važnošću vjere stave osobne procjene relevantnosti, također se nazire isti trend. Kod oba spola se pokazuje jasan porast u relativnoj značajnosti signala kooperativnosti, kako raste procjena važnosti vjere. Općenito prisutne spolne razlike u preferencijama također su jasno vidljive, kao i izostanak očekivanog interakcijskog efekta.

RASPRAVA

Razlike u neprihvatljivosti pojedinih osobina potencijalnog partnera između roditelja i potomaka

Sumirajući dobivene rezultate u kontekstu prvog istraživačkog problema, možemo zaključiti kako oni potvrđuju postavljenu hipotezu o postojanju stabilnih, konzistentnih razlika u relevantnosti pojedinih osobina za potomke i roditelje. Zbog ipak postojeće divergencije u reproduktivnim ciljevima, indikatori genetske kvalitete potomcima predstavljaju relativno važniji čimbenik kod odabira partnera nego njihovim roditeljima. Prema obrascu sličnom onom u spolnim razlikama u reproduktivnim strategijama, i u odnosu roditelj-potomstvo koristi od jednokratnih, kratkoročnih strategija otpadaju uglavnom na potomstvo. Od dobrih genetskih odlika „unuka“ roditelji će u najboljem mogućem slučaju imati korist jednaku polovici koristi koju će ostvariti potomak. Stoga će i izraženije preferencije prema signalima koji signaliziraju takve potencijalne koristi biti odlika potomaka.

Ovo se jasno potvrdilo prilikom replikacije istraživanja, u prvom dijelu upitnika, gdje je percipirana razlika u neprihvatljivosti za roditelje i potomke dana na jednoj skali (Tablica 2). Prosječni rezultat na tim česticama je statistički značajno odstupao od ukupnog prosjeka upitnika, koji predstavljala suglasnost u preferencijama. Također, u drugom dijelu upitnika, gdje su sudionici relevantnost karakteristika zasebno procjenjivali za sebe i svoje roditelje, rezultati čestica koji označavaju genetsku kvalitetu imali su tendenciju biti viši za potomke, dok su procjene za roditelje bile više na signalima kooperativnosti i spremnosti na ulaganje. Rezultati na pojedinim česticama sukladni su na obje mjere, te se uklapaju u predviđanja utemeljena na evolucijskoj istraživačkoj paradigmi (Tablica 3). Za razliku od genetske kvalitete, roditeljsko ulaganje i sve reproduktivno korisne aktivnosti su resursi koji se mogu dijeliti. Potencijalni „zetov/snahin“ angažman oko podizanja potomaka stoga može biti od

koristi ne samo jednom, nego i drugim potomcima, tj. nećacima, bratićima, sestričnima... Stoga će i preferencije roditelja prema tim karakteristikama kod partnera njihovih potomaka biti izraženije nego kod potomaka samih, tj. iznad njihovog vlastitog adaptivnog ekvilibrija, upravo zbog navedene neravnoteže u optimalnosti evolucijskih strategija između generacija.

U prilog toj pretpostavci idu i rezultati dobiveni u ovom istraživanju (Tablica 2). Prosječan rezultat čestica koje su signalizirale spremnost na ulaganje i kooperativnost je značajno i izraženo odstupao od ukupnog prosjeka, a vrlo slični rezultati postignuti su i na drugoj mjeri. Prosječna ocijenjena relevantnost indikatora spremnosti na ulaganje i kooperativnosti za potomke iznosila je $Mdru=1.37$ ($Sd=0.57$), dok je relevantnost tih osobina roditeljima procijenjena na prosječnu vrijednost od $Mrru=1.96$ ($Sd=0.67$).

Treća skupina karakteristika grupirana je pod pretpostavkom da se kod njih, zbog njihove „neophodnosti“ u reproduktivnom kontekstu, neće pojaviti ova divergencija interesa, te posljedično, niti konflikt u preferencijama. Rezultati dobiveni u originalnom istraživanju nisu uspješno replicirani, niti rezultati na mjerama korištenim u ovom istraživanju ne potvrđuju jednoznačno tu hipotezu.

Odstupanje od prosjeka upitnika se pojavilo i kod dodatnih varijabli, iako ono jest manje od odstupanja koje je se pojavilo kod prvih dviju skupine. Prosječan rezultat u tim česticama iznosi $Mdk=3.53$ ($Sd=0.91$), što ipak je statistički značajno odstupanje od prosjeka upitnika ($t=4.03$, $df=604$, $p<.01$). Značajna su i odstupanja samih čestica, kao što se vidi iz tablice 2, što bi ih prije učinilo „kandidatima“ za jednu od prve dvije skupine, nego opravdalo njihovo grupiranje u zasebnu kategoriju.

Procjene relevantnosti dostižu vrijednosti slične onima koje bismo pretpostavili na temelju rezultata iz mjere konflikta te i ovdje čestice pojedinačno pokazuju jasnu tendenciju svrstavanju u jednu od dviju skupina. Štoviše, odstupanja svih čestica istog su smjera tj. predznaka kao i devijacije od prosjeka registrirane u mjeri konflikta, a slične su i relativne veličine odstupanja ekvivalentnih čestica (tablica 3.). Također, čini se da je i sama relevantnost tih čestica izrazito varijabilna, što bi značilo da ni „neophodnost“ varijabli ne bi mogla biti uzrok njihova grupiranja, da se uopće dogodilo kako je pretpostavljeno.

Ukratko, čini se da je potomcima bitno ono što roditeljima nije i obrnuto, te da bi se sve osobine potencijalnih partnera u osnovi mogle svrstati u jednu od prethodnih skupina. No, kao što je pokazano u nastavku, rezultati na mnogima od ovih varijabli također ukazuju na prisutnost značajnih društvenih i kulturoloških utjecaja. Uz predmetu mjerenja i načinu

konceptualizacije problema inherentne metodološke zapreke (također spomenute u nastavku), ovakav rezultat onemogućuje donošenje finalnih, zaokruženih zaključaka, no trendom ipak upućuje na prisutnost pretpostavljenih faktora.

Povezanost spola s izraženošću i područjem konflikta

U svrhu provjere druge hipoteze, analizom varijance provjerena je značajnost razlika u rezultatima na mjerama konflikta s roditeljima između muških i ženskih sudionika. Kao što je prikazano u tablici 5, statistički značajna razlika postoji samo kod signala kooperativnosti, dok se kod drugih skupina karakteristika ne pojavljuju značajne spolne razlike. Gotovo identičan rezultat dobiven je i u originalnom istraživanju, gdje kroz međukulturalne uzorke većinom nisu ustanovljene značajne spolne razlike (Buunk i sur., 2008).

Hipoteza o spolnim razlikama provjerena je stoga i na procjenama relevantnosti pojedinih osobina, koje su ispitanici davali posebno za sebe i svoje roditelje. U takvim okolnostima, za razliku od prve forme, sve spolne razlike pokazale su se statistički značajnima (tablica 6). Roditelji sudionica, prema mišljenju sudionica, kao i one same, konzistentno imaju „strože kriterije“ kod odabira dugoročnih partnera, i to na svim promatranim osobinama. Kao i kod prve mjere, razlika se pokazala najvećom u pogledu signala kooperativnosti i spremnosti na suradnju. Ovo logično slijedi iz činjenice da se upravo na tim signalima temelje diferencijalne koristi i potencijalni rizici iz kojih sam konflikt i proizlazi. Iako pomalo neočekivan ako se vodimo dosadašnjim pretpostavkama, niti „obrnut smjer“ važnosti signala genetske kvalitete kod spolova, u stvari nije u suprotnosti s evolucijskom paradigmom.

Promatrane, relativno „klasične“, spolne razlike u preferencijama se ipak pojavljuju, a u obzir treba uzeti i relativnu egalitarnost u raspodjeli roditeljskog ulaganja kod ljudi, pa stoga i manje izražen preferencijski dimorfizam. Također, istraživanje je provedeno u kontekstu dugoročnih veza, kod kojih su spolne razlike u međudnosima koristi, preferencija, roditeljskog ulaganja, pa i konflikta s potomcima drugačije nego kod kratkoročnih veza (Apostolou, M., Georgiu, S., 2011).

Također, treba se kratko osvrnuti na sam pojam spola, u kontekstu njegove veze s pojmom roda. Budući da rad nastoji zahvatiti istraživački problem na što obuhvatniji i temeljitiji način, uključivanje društvenosti (u za ljude jedinstvenim oblicima, pa posljedično i učincima) u interpretaciju, je nezaobilazan korak od samog početka. Rod tj. rodni identitet, najčešće se podudara i pretežno utemeljuje na biološkom spolu. No, on osim biološki

dimorfnih osobina, uključujući i biološki uvjetovane psihološke procese, podrazumijeva i druge kognitivne, konativne i emotivne faktore, koji nadilaze sam biološki spol. No budući da su predmet istraživanja bila stereotipna reproduktivna ponašanja, sudionici bez jasnog izjašnjavanja po pitanju spola i seksualne orijentacije nisu niti uključeni u istraživanje. U tim okolnostima vrlo je vjerojatno da je rodni identitet sudionika i sudionica sukladan njihovom biološkom spolu.

Odnos reproduktivnog ponašanja i socio-kulturalnih utjecaja: Individualizam vs. kolektivizam

Većina istraživanja s predznakom „evolucijska“, međukulturalne razlike prvenstveno proučavaju u potrazi za kroz vrijeme i prostore konzistentnim obrascima, koji bi se stoga mogli lako, ali legitimno interpretirati u kontekstu klasične biološke paradigme tj. onome što bi u psihologiji bilo najbliže biheviorističkom determinizmu. No, znanost sa stavom, barem načelno, ne bi trebala izbjegavati jednako tako legitimne primjedbe na „svoju verziju stvarnosti“. Polazno istraživanje je stoga metodološki „uokvireno“ i sa, za ljudsku vrstu specifičnim, društvenim kontekstom za koji na temelju dobivenih rezultata i nalaza prethodnih istraživanja možemo argumentirano tvrditi da utječe na reproduktivno ponašanje svakog pojedinca. Tako ni ovo istraživanje nije kulturalni kontekst koristilo kao nesistemska okolinu za dokazivanje biološki determiniranih obrazaca, nego kao (inter)aktivan faktor u konstrukciji cijelog fenomena reproduktivnog ponašanja.

Temeljna logika uključivanja socio-kulturnih faktora u ovu vrlo biološku temu jest da ni sama društvenost nije odvojena od biologije, nego je više njezina nadogradnja i latentna posljedica bioloških procesa. Naš istraživački problem savršen je primjer posljedice takvih kompleksnih, kroz evoluciju izgrađivanih i prilagođavanih međuodnosa.

Dimenzija individualizma/kolektivizma, kao jedna od najčešće upotrebljivanih operacionalizacija u (socijalnoj) psihologiji, neposredno je uključena i u ovo istraživanje. Uz šest uzoraka iz različitih socio-kulturalnih okruženja, te barem okvirno poznavanje njihovog relativnog položaja na dimenzijama kulture, konfliktu roditelja i potomaka možemo pristupiti i s aspekta proširene zajednice i grupne dinamike. Ukratko, potencijalne koristi kontrole nad potomcima i rizici njena izostanka, izraženiji su u snažnije povezanim zajednicama.

Ipak, nedvosmisljena interpretacija dobivenih podataka nije nikako jednostavna. Temeljni obrazac može se iščitati iz prosječnih rezultata upitnika. Kurdski uzorak, kao onaj s najizraženijim pretpostavljenim kolektivizmom, ujedno ima i najniži prosječni rezultat

(Buunk i sur., 2008). Zatim slijedi uzorak iz ovog istraživanja, zajedno s uzorkom stranih studenata, te iza njih dva uzoraka nizozemskih studenata.

Konačno, najviši prosječan rezultat ima uzorak iz SAD-a (Buunk i sur., 2008). Budući da ovaj rezultat uključuje sve tri skupine karakteristika, možemo pretpostaviti da niži rezultat znači internaliziranije kriterije, koje pak možemo povezati sa razinom društvene kohezije. Ako s dozom opreza uzmemo tu pretpostavku kao točnu, moglo bi se tvrditi da smo potvrdili hipotezu o negativnoj vezi kolektivizma i izraženosti promatranog konflikta.

Prema istraživanjima Buunka i sur. (2008), relativne razlike između rezultata na pojedinim česticama i referentnih prosjeka također se uklapaju u ove pretpostavke, gdje nešto veće razlike pokazuju američki i uzorak stranih studenata, a najniže u kurdske. Naš uzorak pomalo je iznenađujuće veličinom razlika dosta blizak američkom i stranom uzorku, dok je kod domicilnih Nizozemaca ipak nešto niži.

Diferencijalno vrednovanje nekih karakteristika, poput visine, tjelesnog mirisa, smisla za humor, razvedenosti te etniciteta stabilno je kroz sve uzorke, što ide u prilog postojanju općeg načela u temelju ovog konflikta. No ostale varijable ipak pokazuju neke varijacije, koje se barem načelno mogu povezati sa određenim karakteristikama kulture. Inteligencija, stupanj obrazovanja, i kreativnost se tako čine jednako važnima potomcima i roditeljima, te kao i Kurdi cijene pristojnost, dok je na američkom uzorku slučaj obrnut.

U općenitim crtama, određenu razinu emancipiranosti i nepokolebljivosti stavova možemo pripisati američkim, a poglavito stranim studentima na razmjenu, što se i ne čini besmislenim. Pomalo iznenađujuće naš uzorak također pokazuje slične tendencije, no možda bi se taj rezultat mogao pripisati općenitim razlikama u stavovima mlade studentske populacije i roditelja iz relativno tradicionalnog društva. Prema dobivenim rezultatima, čini se da najmanji konflikt i najviše suglasja i uvjetno rečeno pristojnosti postoji kod nizozemskih i kurdskih sudionika.

Važnost vjere

Na tragu utvrđivanja odnosa društvenih faktora i aspekata promatranog konflikta, u ovo istraživanje je uključena i važnost vjere. Clifford Geertz (1993) formulirao je najčešće upotrebljavanu definiciju religije koja je dovoljno široka da uključuje i ne nužno institucionalne oblike vjerskog ponašanja, budući da se naša mjera odnosila na subjektivnu važnost koja nije nužno tradicionalno religijska. Ukratko, religija je sustav simbola sa važnim

utjecajem na opći realitet pojedinca i njegovo ponašanje, te je stoga razumno pretpostaviti da će i u važnom aspektu individualnog života igrati važnu ulogu.

Iako dobiveni rezultati nisu nedvojbeno potvrdili tu hipotezu, čini se da neki uočljivi trendovi ipak ne odudaraju od tih pretpostavki. Svojevrсна „strogoća“ roditelja po pitanju signala kooperativnosti i spremnosti na ulaganje, koja često odgovaraju nekim tradicionalnim vrijednostima, ima tendenciju porasta sa važnosti vjere sudionika, a opet je razumno pretpostaviti da se ona razvija prvenstveno u obiteljskoj društvenoj okolini. Također čini se važnost tih signala raste i kod samih potomaka. Vjera čini se utječe na „porast cijene“ poštenja, marljivost, vjernosti i stabilnost u jednakoj mjeri kod i sudionika i sudionica. Relevantnost signala genetske kvalitete nije diferencijalno vrednovana, iako se takav učinak također očekivao barem u nekoj mjeri, ako se uzme u obzir načelan stav o nebitnosti fizičkih atributa i vanjske ljepote, koji je karakterističan vjerskom mišljenju u najširem smislu.

Iako očekivan, interakcijski efekt spola i važnosti vjere je izostao. U svakodnevnom životu, kroz razne medije, ali i u znanstvenom i javnom društvenom diskursu, susrećemo se sa pojavom značajnog rodnog dispariteta u pravima i obvezama. Nerijetko se ta pojava, vrlo vjerojatno opravdano, veže i uz muškarcima dominiran stav moći i na to naslonjen vjerski fundamentalizam, karakterističan za tradicionalna društva i kulture. Čini se da u hrvatskom društvu, barem u kontekstu istraživačkog problema, tradicionalna „čizma“ nije toliko diskriminativna.

Ipak, sve dobivene rezultate treba uzeti s dozom zadržke, jer ipak statističke vrijednosti nisu jasne i nedvosmislene, a kao što će biti spomenuto kasnije, nije isključen i utjecaj nekih konstruktivno irelevantnih, a opet stabilnih faktora (poput spola roditelja primjerice).

Metodološka ograničenja

Nakon prezentacije samih nalaza, ipak je potrebno osvrnuti se, uz sve navedene, i na neka dodatna obilježja postupka, podataka i uzorka koja bi mogla biti relevantna za interpretaciju dobivenih rezultata u kontekstu postavljenih hipoteza.

Uzorak je činilo 353 muškaraca i 617 žena. Iako bi se oba pod-uzorka po uobičajenim statističkim standardima smatrala dovoljno velikima da pruženu interpretaciju smatramo opravdanom, te relevantnom za širu populaciju, ovu relativnu razliku u zastupljenosti treba uzeti u obzir u slučaju kada bi se rezultati analizirali ili uspoređivali zajedno.

Osim reprezentativnog i dovoljno velikog uzorka, na validnost interpretacija rezultata dobivenih parametrijskim statističkim metodama utječu i karakteristike same mjere i podataka koji se obrađuju. Iako je prvom dijelu ankete korišten upitnik odmjeren na „standardnoj“ Likertovoj ljestvici, raspona od 7 mogućih odgovora, raspon od samo 4 moguća odgovora u drugom dijelu možda nije dovoljan kako bi zahvatio razlike koje su zbog sličnosti reproduktivnih ciljeva potencijalno male.

Dodatni problem mogu predstavljati i asimetričnosti distribucija rezultata, što zbog predmeta mjerenja nije rijetkost u istraživanjima u evolucijskoj psihologiji i psihologiji općenito (Buunk i sur., 2008.). Uz to, prvi upitnik je i zamišljen tako da se rezultati pokušaju grupirati na krajevima kontinuuma kako bi se što jasnije vidjele potencijalne razlike u procjenama za roditelje i potomke. Konačno, u obzir treba uzeti i velik broj nedostajućih podataka, što je često kod internetskih anketa. Pojedini ispitanici riješili su samo dio upitnika, što također treba uzeti u obzir ako se uspoređuju rezultati između pojedinih formi.

Najveći nedostatak, koji se nije mogao u potpunosti neutralizirati ni korištenjem ekvivalentne forme, je to što su sudionici davali procjene za svoje roditelje, a nisu ih davali roditelji sami. Originalni upitnik je namjerno konstruiran na način da stavlja naglasak na razilaženje stavova između roditelja i potomaka. Nadalje, dihotomnost izbora dodatno je naglašena negativnom formulacijom izjava, kroz „zloupotrebu“ prisilne prioritizacije i univerzalne pristranosti temeljnih kognitivnih mehanizama (Buss, 2012; Sternberg, 2005). Druga forma upitnika podrazumijevala je davanje odvojenih procjena za sebe i roditelje, no time i dalje nije izbjegnuto temeljni problem, a to je da su potomci davali procjene, koje osim što su „dvostruko subjektivne“, možda podliježu i efektu „pozitivne povratne petlje“, odnosno da samo postojanje konflikta ima tendenciju eskalacije, poglavito u područjima operacionaliziranima kao kriterijske varijable (reproduktivne preferencije).

ZAKLJUČAK

Rezultati provedenog istraživanja uglavnom su sukladni polazišnim hipotezama te pokazuju da se procjena neprihvatljivosti pojedinih osobina kod potencijalnog partnera značajno razlikuje između roditelja i potomaka, ovisno o karakteru osobine koja se procjenjuje. Partner nižih genetskih kvaliteta znatno je neprihvatljiviji potomcima nego njihovim roditeljima, dok su roditeljima neprihvatljiviji partneri niže kooperativnosti, spremnosti na ulaganje i grupnog doprinosa. Također, utvrđeno je da je stupanj konflikta značajno izraženiji kod kćeri tj. sudionica ispitivanja, odnosno procjene neprihvatljivosti

pojedinih osobina za njih i roditelje značajno se razlikuju u odnosu na one kod muških sudionika. Uspoređujući rezultate provedenog istraživanja u Hrvatskoj s rezultatima istraživanja u drugim sredinama potvrđene su, barem na razini indicija, međukulturalne razlike u promatranom konfliktu, i to u smjeru intenzivnijeg konflikta u zajednicama s izraženijim kolektivizmom i kod pojedinaca s izraženijom osobnom vjerom.

Konačno, dobivene rezultate ipak treba promatrati sa određenom dozom zadržke, budući da ponuđene interpretacije nisu u potpunosti nedvosmisleno potvrđene. Buduća istraživanja međukulturalnih faktora bi stoga mogle uključivati neke specifičnije mjere kod kojih su zabilježena zanimljiva variranja između uzoraka. Jednako tako, iz rezultata se da naslutiti da bi i vjera mogla biti povezana sa istraživačkim problemom, pa bi i ta varijabla mogla biti uključena u nešto obuhvatniji model. Iako dosta metodološki komplicirano, u svrhu potvrde svih dosada spomenutih hipoteza, podatci dobiveni od samih roditelja također bi bili od koristi. To bi osim objektivnijih procjena omogućilo i usporedbe prema spolu roditelja, koji mogao imati specifične efekte kako u biološkom, tako i društvenom kontekstu.

Literatura

- Apostolou, M. (2008). Parent-Offspring Conflict over Mating: The Case of Beauty, *Evolutionary Psychology*, *www.epjournal.net*, 6(2), 303-315.
- Apostolou, M. (2009). Parent-offspring conflict over the age of prospective spouses, *Social Behavior and Personality*, 37(10), 1305-1306.
- Apostolou, M. (2010). Parent-Offspring Conflict over Mating: The Case of Mating Age, *Evolutionary Psychology*, 8(3), 365-375.
- Apostolou, M. (2011). Parent-Offspring Conflict over Mating: Testing the Tradeoffs Hypothesis, *Evolutionary Psychology*, 9(4), 470-495.
- Apostolou, M., Georgiu, S. (2011). Parent-Offspring Conflict Over Short-Term Mating Strategies, *Interpersona: An International Journal on Personal Relationships*, 134-148
- Berg, P., Fawcett, T.W., Buunk, A.P., Weissing, F.J. (2013). The evolution of parent-offspring conflict over mate choice, *Evolution and Human Behavior*, 34, 405-411.
- Buss, D.M. (1981). [prijevod Tadinac, M., (2012).] . *Evolucijska psihologija : nova znanost o umu*. Jastrebarsko: Naklada Slap
- Buunk, A.P., Park, J. H., Duncan, L.A. (2009). Cultural Variation in Parental Influence on Mate Choice, *Cross-Cultural Research XX(X) 1- 18*.
- Buunk, A.P., Park, J.H., Dubbs, S.L. (2008). Parent-offspring conflict in mate preferences. *Review of General Psychology*, 21, 47-62.
- Buunk, A.P., Pollet, T.V. i Dubbs, S. (2012). Parental Control over Mate Choice to Prevent Marriages with Out-group Members: A Study among Mestizos, Mixtecs, and Blacks in Mexico, *Human Nature*, 23, 360-374.

- Dubbs, S., Buunk, A.P.(2010).Sex Differences in Paternal Preferences Over a Child's Mate Choice: A Daughter's Perspective, *Journal of Social and Personal Relationships*, 1051-1059
- Dubbs, S.L., Buunk, A.P. i Taniguchi, H.(2013). Parent-offspring conflict in Japan and parental influence across six cultures, *Japanese Psychological Research*,55 (3), 241–253.
- Dubbs,S.L., Buunk, A.P. (2010). Parents Just Don't Understand: Parent-Offspring Conflict over Mate Choice, *Evolutionary Psychology*, 8(4), 586-598.
- Cranmer,F. (2015). Parenting, religion and conflict: *N (A Child), Law & Religion UK*,
- Geertz, C. (1993). The Interpretation of Culture:Selected Essays, *Fontana(London)*
- Hamilton, W.D. (1964). The genetical evolution of social behaviour. I, *Journal of Theoretical Biology*, 7, 1-16.:
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context. Online *Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
- Jeknić, R.(2006.) Individualističke i kolektivističke kulture u kontekstu globalizacije: Hofstedeov model i njegova kritika, *Revija za sociologiju*, XXXVII, 205-225.
- Nichols, R. (2013). The Origins and Effects of Filial Piety (Xiao #) : How Culture Solves an Evolutionary Problem for Parents; *Journal of Cognition and Culture* ,13, 201-230.
- Perilloux, C., Fleischman, D.S i Buss, D.M. (2011). Meet the parents: Parent-offspring convergence and divergence in mate preferences, *Personality and Individual Differences*, 50, 253–258., Ohio:Elsevier
- Sternberg, R.J. (2005) *Kognitivna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Tadinac, M., Hromatko, I. i Salkičević, S. (2014). Konflikt roditelja i potomstva po pitanju izbora partnera. XIX. Dani psihologije u Zadru, neobjavljeno priopćenje.
- Talbani A., Hasanali P. (2000). Adolescent females between tradition and modernity: gender role socialization in South Asian immigrant culture, *Journal of Adolescence*, 23, 5, 615-627. , Elsevier
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. In B. Campbell (Ed.) *Sexual selection and the descent of man*, 1871-1971 (pp 136–179). Chicago: Aldine.

PRILOG 1: Upitnik za utvrđivanje konflikta roditelja i potomaka u izboru reproduktivnih partnera

Demografski podatci:

- Koliko imate godina?_
- Stupanj obrazovanja: (1=osnovna škola, 2=srednja škola, 3=fakultet, 4=studira)
- Koliki su Vaši mjesečni prihodi: (1=ispodprosječni, 2=prosječni, 3=iznadprosječni)
- Koliko Vam je vjera važna u životu: (1=posve nevažna, 5=izuzetno važna)
- Trenutni status veze (0=nisam u vezi, 1=neobavezna veza, 2=ozbiljna veza, 3=brak)
- Radni status: (1=idem u školu, 2=zaposlen/a, 3= nezaposlen/a, 4=studira)

Postoje određene osobine koje tražite u potencijalnom partneru. Roditelji također preferiraju određene vrste osobina kod potencijalnom partneru. Međutim, Vi i vaši roditelji možete preferirati različite vrste osobina, što u nekim slučajevima dovodi do konflikata među vama.

Prvi dio:

Prvi dio upitnika sadrži niz pitanja namijenjenih mjerenju takvih konflikata. Zamislite potencijalnog partnera za ozbiljnu dugoročnu vezu, i pridajte mu svaku od navedenih osobina. Bi li pojedina osobina, po Vašem mišljenju, bila neprihvatljivija Vama ili Vašim roditeljima?

Ljestvica odgovora za sve osobine:

1	2	3	4	5	6	7
Neprihvatljivije meni		Jednako neprihvatljivo meni i roditeljima			Neprihvatljivije roditeljima	

1. Kad bi moja potencijalna partnerica bila neprivlačnog tjelesnog izgleda, to bi bilo:
2. Kad bi moja potencijalna partnerica bila znatno viša od mene, to bi bilo:
3. Kad bi moja potencijalna partnerica bila predebela, to bi bilo:
4. Kad bi moja potencijalna partnerica imala neugodan tjelesni miris, to bi bilo:
5. Kad bi moja potencijalna partnerica bolovala od neke tjelesne ili mentalne bolesti, to bi bilo:
6. Kad bi moja potencijalna partnerica bila neljubazna, to bi bilo:
7. Kad bi moja potencijalna partnerica bila neinteligentna, to bi bilo:
8. Kad bi moja potencijalna partnerica bila nisko obrazovana, to bi bilo:
9. Kad bi moja potencijalna partnerica bila siromašna, to bi bilo:
10. Kad bi moja potencijalna partnerica bila u lošoj tjelesnoj formi, to bi bilo:
11. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi bila kreativna, to bi bilo:
12. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi imala umjetničkih sposobnosti, to bi bilo:
13. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi imala smisla za humor, to bi bilo:
14. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi bila iz dobre obitelji, to bi bilo:
15. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi voljela djecu, to bi bilo:
16. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi bila pristojna i poslušna, to bi bilo:
17. Kad bi moja potencijalna partnerica imala prethodna seksualna iskustva, to bi bilo:
18. Kad bi moja potencijalna partnerica bila druge narodnosti, to bi bilo:
19. Kad bi moja potencijalna partnerica bila drugačijih vjerskih uvjerenja, to bi bilo:
20. Kad bi moja potencijalna partnerica bila razvedena, to bi bilo:
21. Kad bi moja potencijalna partnerica imala stavove bitno drugačije od mojih, to bi bilo:
22. Kad bi moja potencijalna partnerica bila iz niže društvene klase nego ja, to bi bilo:
23. Kad bi moja potencijalna partnerica imala djecu iz prethodne veze, to bi bilo:
24. Kad bi moja potencijalna partnerica imala brojne prethodne seksualne partnere, to bi bilo:
25. Kad bi moja potencijalna partnerica ne bi imala uzbudljivu ličnost, to bi bilo:
26. Kad bi moja potencijalna partnerica bila znatno starija od mene, to bi bilo:
27. Kad bi moja potencijalna partnerica bila neplodna te ne bi mogla imati djecu, to bi bilo:

28. Kad bi moja potencijalna partnerica bila škrta, to bi bilo:

Napomena: u formi upitnika za žene 2. i 26. čestica su glasile „niži od mene“ odnosno „mlađi od mene“. ...

Drugi dio:

Procjene relevantnosti pojedinih osobina

Molimo Vas da svaku od navedenih osobina procijenite s obzirom na to koliko je važna **Vama/Vašim roditeljima** prilikom izbora partnera za dugoročnu vezu. Osobine procijenite brojevima od 0 do 3, pri čemu 0 označava da je posve nevažno ima li Vaš potencijalni partner tu osobinu, a 3 da je ona vrlo važna ili nužna.

- _____ tjelesno privlačna
- _____ iz dobre obitelji
- _____ ljubazna
- _____ niža od mene (u ženskoj formi: viši od mene)
- _____ u dobroj tjelesnoj formi
- _____ iste narodnosti kao ja
- _____ istih vjerskih uvjerenja kao ja
- _____ stavovi slični mojima
- _____ tjelesno i mentalno zdrava
- _____ nije debela
- _____ ima ugodan tjelesni miris
- _____ nije razvedena
- _____ jednakog ili višeg stupnja obrazovanja
- _____ ima smisla za humor
- _____ iz iste ili više društvene klase
- _____ pristojna i poslušna
- _____ kreativna
- _____ iste dobi ili mlađa od mene (u ženskoj formi: iste dobi ili stariji od mene)
- _____ voli djecu
- _____ nije škrta
- _____ plodna, tj. može imati djecu
- _____ nije imala mnogo seksualnih partnera prije mene
- _____ ima umjetničkih sposobnosti
- _____ inteligentna
- _____ uzbudljiva ličnost
- _____ nema djece iz prethodnih veza
- _____ nema prethodnih seksualnih iskustava
- _____ nije siromašna